

Tempus

**Smernice za planiranje
programa informacione
pismenosti u zemljama
Zapadnog Balkana**

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Definicija i kratak osvrt	6
3. Visokoobrazovni sistemi u zemljama Zapadnog Balkana	8
3.1 Albanija	8
3.2 Bosna i Hercegovina	8
3.3 Kosovo prema Rezoluciji 1244/99 Saveta bezbednosti UN	9
3.4 Crna Gora	9
4. Trenutne aktivnosti na polju informacione pismenosti u zemljama Zapadnog Balkana	10
5. Koncept informacione pismenosti u zemljama Zapadnog Balkana	11
6. Prisutnost informacione pismenosti u zemljama Zapadnog Balkana	12
7. Online moduli informacione pismenosti	12
8. Procesi implementacije IP u zemljama Zapadnog Balkana	13
9. Slični TEMPUS projekti	14
10. IP kao deo koncepta doživotnog učenja	14
11. Opšte smernice za planiranje programa informacione pismenosti	15
11.1 Informaciona pismenost i doživotno učenje	15

11.2	Biblioteke, bibliotekari i fakultet kao partneri u timu za informacionu pismenost/doživotno učenje	15
11.3	Međunarodni standardi IP	16
11.4	Institucionalna posvećenost	16
12.	Važnost posedovanja akcionog plana za informacionu pismenost	17
12.1	Misija	18
12.2	Vizija	18
12.3	Opravdanost	18
12.4	Jake i slabe strane	19
12.5	Ispitivanje okruženja	19
12.6	Strategije informacione pismenosti	20
12.7	Svrha i ciljevi	20
12.8	Radnje	21
12.9	Resursi/zahtevi	21
12.10	Budžet	22
12.11	Raspored	22
13.	Upravljanje učenjem/nastavom	23
14.	Integracija IP u redovne rasporede fakultetskih/školskih predmeta	23
15.	Zasebni predmeti sa nastavnim planom i programom	24
16.	Vannastavni predmeti	24
17.	Kursevi IP za fakultete/predavače/bibliotekare	25

18. Važnost online modula informacione pismenosti	26
19. IP i vrednovanje učenja	26
19.1 Zašto vrednovati IP?	27
19.2 Važnost vrednovanja IP	27
19.3 Fokus na samostalnom učenju	28
19.4 Fokus na višem nivou razmišljanja	28
19.5 Pitanja pospešivača učenja IP	29
19.6 Pitanja za proces vrednovanja	29
19.7 Primer	30
19.8 Tipovi vrednovanja učenja	30
19.9 Tehnike vrednovanja	31
20 Zaključci	34
21 Reference	35
22 Prilozi	37

1. Uvod

Kao Koordinator projekta Tempus 517117 *Razvoj informacione pismenosti za celoživotno učenje i ekonomiju zasnovanu na znanju u zemljama Zapadnog Balkana* i zajedno sa partnerima projekta iz EU, Velike Britanije, Rumunije i Grčke, Tehnološki institut iz Limerika (LIT) predstavlja ove smernice za planiranje programa IP u zemljama Zapadnog Balkana. LIT traži podršku za ove smernice planiranja programa IP u svakoj ustanovi Zapadnog Balkana koja je uključena u projekt. Ove smernice obezbeđuju okvir prema kom se informaciona pismenost može razviti u ustanovama Zapadnog Balkana i konačno uklopiti u nastavni plan i program fakulteta i u društvo.

Kroz razvoj strategije i prepoznavanje važnosti strategije IP, kao što je naglasio Peacock (2007.), i usaglašavanjem prepoznatljivog niza standarda IP, saradivaćemo sa svim interesnim grupama – diplomcima i postdiplomcima, bibliotekarima, akademskim osobljem, nacionalnim i javnim bibliotekama, lokalnim zajednicama i ministarstvima, kako bi se IP u širokom obimu uključila u sve ustanove Zapadnog Balkana koje su obuhvaćene projektom. Ove smernice obezbeđuju osnove za dalju diskusiju sa interesnim grupama i proces kroz koji će informaciona pismenost moći da bude uključena u nastavni plan i program i obrazovnu strukturu u svakoj ustanovi.

Od prvog projektnog sastanka u Limericku novembru 2011. godine i narednih sastanaka DRG/RGMIP u Brašovu u februaru/martu 2012. jasno je da je u prošlosti bilo nekih inicijativa na polju IP u ustanovama Zapadnog Balkana. Ipak, cilj je da se uspostavi bolje koordiniran pristup koji bi poboljšao veštine IP studenata i osoblja. Ova strategija opisuje logičku osnovu ovog pristupa i identifikuje individualne veštine IP koje postaju sve značajnije za učenje i nastavu.

Biblioteka LIT traži mišljenja svih ustanova Zapadnog Balkana i njihovu podršku za ove smernice.

2. Definicija i kratak osvrt

Definicija informacione pismenosti Američkog bibliotečkog udruženja (ALA) glasi:

„Da bi bila informaciono pismena, osoba mora prepoznati kada je informacija potrebna i imati sposobnost da locira, proceni i efikasno iskoristi potrebnu informaciju. Na kraju, informaciono pismeni ljudi su oni koji su naučili da uče. Oni znaju kako da uče zato što znaju kako su informacije organizovane, kako pronaći informaciju i kako iskoristiti informaciju na takav način da drugi iz toga mogu naučiti.“ (Udruženje visokoškolskih i istraživačkih biblioteka – ACRL, 2000.).

Članstvo u Evropskoj uniji (EU) zahteva od zemlje kandidata da ispuni Kopenhagenski kriterijum, koji podrazumeva postojanje demokratske, slobodne tržišne ekonomije i kapacitet koji će moći da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim silama unutar Unije. Biblioteke i IP mogu dati pozitivan doprinos ekonomiji znanja, tržištu rada i razumevanju demokratskog, civilnog društva i zato su ključ za ispunjenje Lisabonske strategije, pružajući učenicima prenosive veštine doživotnog učenja.

Regionalni razvoj informacionog društva i doživotno učenje predstavljaju prioritet za Zapadni Balkan. (Evropska komisija 2011c). Razvoj kvalitetnijih veština IP pozitivno doprinosi regionalnoj saradnji, poslovnom okruženju i samim tim stranim i domaćim investicijama u cilju stvaranja toliko potrebnih radnih mesta koja će ohrabriti individualne inicijative i time doprineti rastu životnog standarda celokupne populacije. Veštine IP mogu dati pozitivan doprinos u regionu Zapadnom Balkanu dok napreduje prema informacionom društvu.

Informaciona pismenost je “apsolutno presudan oblik pismenosti za sve sektore društva” (Kajberg i Lørring 2005. str.67). Informaciona pismenost “omogućava ljudima da se uspešno bore sa problemima u profesionalnom i privatnom životu i da imaju koristi od ekonomije znanja” (Kajberg i Lørring 2005. str.67).

Da bi išli u pravcu ostvarivanja ovih kriterijuma, studenti i sve druge interesne grupe u zemljama Zapadnog Balkana moraju postati samopouzdaniji i veštiji u sposobnostima upravljanja informacijama. Postoji snažna veza između informacione pismenosti, doživotnog učenja i profesionalnih veština (Lau 2006.). Stoga je neophodno osigurati da obrazovni sistem kod studenata razvije skupove neophodnih veština, najpre kako bi se omogućio uspešan završetak njihovog visokoškolskog obrazovanja, nezavisno od njihovog prethodnog obrazovanja, a kao drugo kako bi se stvorili traženi diplomci sa prenosivim veštinama, koji mogu efikasno funkcionisati u ekonomiji znanja (Lau 2006.). Za dalji napredak u IP studenti u zemljama Zapadnog Balkana treba da razviju veštine koje će ih učiniti informaciono pismenim. U mnogo slučajeva, čak i u zapadnoj Evropi, studenti se radije isključivo oslanjaju na slučajnu pretragu Interneta nego da konsultuju merodavne akademske izvore informacija, i ne prave procenu standarda i merodavnosti prikupljenih informacija (Big Blue Final Report 2002.).

3. Visokoobrazovni sistemi u zemljama Zapadnog Balkana.

3.1 Albanija

Visokoobrazovne ustanove u Albaniji proizvode diplomce osnovnih akademskih studija (Bachelor), mastere, programe integrisanih studija i programe doktorskih studija. Albanija je u potpunosti posvećena Bolonjskom procesu kom se priključila 2003. godine. Visokoškolske ustanove u Albaniji vode se novim Zakonom o visokom obrazovanju odobrenom od strane Parlamenta u maju 2007. godine, koji reguliše aktivnosti univerziteta i fakulteta, osnivanje organa upravljanja i njihovo delovanje, i procedure zapošljavanja nastavnog osoblja (Evropska komisija 2012.). Organizacije i aktivnosti obuhvaćeni su statutima pojedinačnih univerziteta (Evropska Komisija 2012.).

3.2 Bosna i Hercegovina

Bosanskohercegovačkim obrazovnim sistemom prevladava kompleksna politička struktura sačinjena od tri nivoa vlasti: država, entitet i kanton (Evropska Komisija 2011b). Na državnom nivou nema nijednog ministarstva koje se izričito bavi obrazovanjem i odgovornost za obrazovanje je podeljena između dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) koja se sastoji od deset kantona, svaki sa nezavisnom nadležnosti u pogledu obrazovnih pitanja i Republike Srpske, kao i Distrikta Brčko - BD (Evropska Komisija 2011b). Prema Zakonu, visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini organizovano je u tri ciklusa – *prvi ciklus* vodi do dodiplomskog stepena (može se dostići nakon tri ili četiri godine redovnog studiranja), *drugi ciklus* vodi do stepena Mastera (traje godinu ili dve) i *treći ciklus* – koji vodi do dokorskog stepena (doktorat ili ekvivalent) i koji traje tri godine. Bosna i Hercegovina je potpisala Bolonjsku deklaraciju 2003. godine, što je omogućilo

zemlji jaku motivaciju da reformiše visoko obrazovanje na državnom nivou. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije odgovorno je za razvoj, planiranje i implementaciju obrazovnog sistema, a Zakon o visokom obrazovanju je objavljen maja 2003. godine.

3.3 Kosovo prema Rezoluciji 1244/99 SB UN

Visoko obrazovanje na Kosovu prema Rezoluciji 1244/99 Saveta Bezbednosti Ujedinjenih Nacija (SB UN) "okarakterisano je paralelnim sistemom, sa obrazovnim servisima obezbeđenim odvojeno za glavne etničke grupe" (Evropska Komisija 2011a, str. 1). Kosovo prema Rezoluciji 1244/99 SB UN ima dva državna univerziteta - Univerzitet u Prištini i Univerzitet u Mitrovici, kao i trideset privatnih ustanova (Evropska Komisija 2011a). Zakon o visokom obrazovanju (Zakon 2003/14), koncipiran pod strogim nadzorom Saveta Evrope (SE) potpuno je usklađen sa Bolonjskom deklaracijom. On podrazumeva razvoj visokoobrazovnog sistema na Kosovu prema Rezoluciji 1244/99 SB UN ka ciljevima postavljenim Bolonjskim procesom i poziva se na Bolonjsku deklaraciju na sledeći način: "Pozivanje na Deklaraciju ministara obrazovanja u Bolonji (1999.) i Pragu (2001.)" (Evropska Komisija 2011a, str. 1). Zakon o naučno-istraživačkim aktivnostima (Zakon 2004/42) "naročito se oslanja na relevantne aspekte i ciljeve sličnih trendova u području evropskih istraživanja" (Evropska Komisija 2011a, str. 1).

3.4 Crna Gora

U oktobru 2003. godine usvojen je crnogorski Akt o visokom obrazovanju i država je postala potpisnica Bolonjskog ugovora iste godine. Visoko obrazovanje u Crnoj Gori je fokusirano na ostvarenje boljih veza sa privrednim svetom („World of Work“), kreiranjem Strategije doživotnog učenja (Evropska komisija 2011b str. 92).

Postoji jedan glavni državni univerzitet – Univerzitet Crne Gore. Visoko obrazovanje je strukturirano kao trociklusni sistem i uključuje Bachelor studije (*osnovne studije*), Master studije (*magistarske studije*) i doktorske studije (Evropska Komisija 2011b).

4. Trenutne informacije o aktivnostima na polju pismenosti u zemljama Zapadnog Balkana (*Informacije vezane za ove aktivnosti su većinom dobijene od ustanova koje učestvuju u ovom projektu*)

Razvoj doživotnog učenja je prioritet za Zapadni Balkan (Evropska Komisija 2011c). Međutim, u ustanovama Zapadnog Balkana više pažnje se poklanjalo pismenosti u oblasti informacionih i komunikacionih tehnologija (ICT) nego informacionoj pismenosti (Špiranec i Pejova, 2010.). Prisutnost IP se ne vidi u obrazovnim strategijama ili politici, iako je Bolonjski proces omogućio “neplanirani katalizator uključivanja informacione pismenosti u obrazovne reforme” (Spiranec i Perjova 2010., str.77). U ustanovama Zapadnog Balkana je uobičajeno da postoji univerzitetska biblioteka, ali takođe svaki fakultet može imati sopstvenu fakultetsku biblioteku. Osoblje može biti obučeno u bibliotekarskim veštinama putem stručnog ispita. IP je usko povezana sa informacionim sistemima nacionalnih biblioteka poput COBISS (kooperativni online bibliografski sistemi i servisi) platforme koja predstavlja međunarodni sistem koji se koristi širom Slovenije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Crne Gore i Srbije, a manje je u primeni u Bugarskoj i Hrvatskoj.

U ustanovama Zapadnog Balkana, univerzitetske biblioteke omogućavaju pristup bazama podataka na Internetu, kao što su EBSCO, OVID, Springer i Web of Science za međubibliotečku razmenu. Fakultetske biblioteke više nude tradicionalne formate poput knjiga, časopisa, priručnika i magistarskih/doktorskih teza. Sa studentske tačke gledišta, opšta bibliotečka aktivnost, korišćenje i informaciona pismenost nisu na visokom nivou. Studenti, na primer, nisu upoznati

sa COBISS-om i drugim bazama podataka na Internetu i teže ka Google pretraživanju kao brzom rešenju, te je stoga nizak standard informacione pismenosti. Postoje negativne navike u pogledu sakupljanja informacija metodom *copy-paste* kod određenih problema, kao i nedostatak organizacije pri prikupljanju informacija, a takođe i manjak truda prilikom pretrage informacija. Akademsko osoblje je naviknuto na pretragu informacija i korišćenje elektronskih baza podataka, kako domaćih tako i međunarodnih, kao i na korišćenje drugih biblioteka (npr. hrvatskih baza podataka u slučaju jedne ustanove u Bosni i Hercegovini). U ustanovama postoji osoblje koje ulaže mnogo ličnog truda u podsticanje IP, međutim u mnogim ustanovama iz finansijskih razloga ono ipak nije podržano.

5. Koncept informacione pismenosti u zemljama Zapadnog Balkana

(Informacije vezane za ove aktivnosti su većinom dobijene od ustanova koje učestvuju u ovom projektu)

U ustanovama Zapadnog Balkana koncept IP je uglavnom nepoznat javnom mnjenju i najčešće se ne spominje. Uočen je manjak informacija o konceptu IP, bez precizne definicije, i opšti manjak detaljnih analiza o potrebama IP za akademsku zajednicu. U nekim slučajevima postoje komplikovane i vremenski zahtevne procedure akreditacije za nove kurseve i nedostatak interdisciplinarnog pristupa problemu. Moguće je takođe da postoji bojazan da pristup od vrha prema dole (Top-Down) predstavljanja IP širokoj populaciji, kroz ustanove, ne bi bio široko prihvaćen u akademskoj zajednici. Generalno gledajući, postoji slaba identifikacija koncepta IP u ovim ustanovama. Studenti treba da budu upoznati sa IP na dublji i konkretniji način, uključivanjem praktičnog rada na polju IP, kako bi poboljšali veštine IP i promovisali aktivno učenje. U ovim ustanovama opšte je prihvaćeno da se informaciona pismenost uglavnom spominje u kontekstu računarske pismenosti i kursevi IP nisu ugrađeni u programe studiranja.

6. Prisutnost informacione pismenosti u zemljama Zapadnog Balkana *(Informacije vezane za ove aktivnosti su većinom dobijene od ustanova koje učestvuju u ovom projektu)*

Koncept IP je praktično određen specifičnim nastavnim kursevima na različitim fakultetima (npr. predmeti o informacionoj pismenosti). U jednom slučaju, kursevi koje je kreirao Centar za informacione sisteme (npr. kursevi računarske pismenosti) organizuju se periodično za različite ciljne grupe. Nema specijalnih programa za IP kao takvih. Međutim, postoji „maskirana“ IP, kao i IP koja je deo kurseva na nekim fakultetima u okviru ustanova Zapadnog Balkana. Primeri uključuju module o *metodologiji naučnog rada* i *uvod u pisanje seminarskih radova*. U nekim ustanovama postoje programi studija koji se bave informacionim naukama - jedna od takvih ustanova je Filozofski fakultet. Ovi programi studija su orijentisani na pretraživanje, procenjivanje i selekciju informacija uključujući osnovne veštine njihovog opisivanja, zaštite i prezentovanja. Pitanjima koja su u vezi sa IP, kao što su sakupljanje informacija, procenjivanje, analiza i njihovo korišćenje za rešavanje problema takođe se bave na predmetima *Metodologija istraživačkog rada*, *Istraživanje tržišta* i *Donošenje odluka na osnovu informacija*. Informatika (upotreba računara) je deo svih programa osnovnih akademskih studija na univerzitetima u mnogim ustanovama Zapadnog Balkana.

7. Online moduli informacione pismenosti *(Informacije vezane za ove aktivnosti su većinom dobijene od ustanova koje učestvuju u ovom projektu)*

U delovima Zapadnog Balkana već postoji online softverski modul IP u bibliotekama, poput onog razvijenog u Narodnoj biblioteci u Beogradu i na Fakultetu organizacionih nauka u Beogradu. Međutim, jasno je da je potreban odgovarajući paket online modula za informacionu pismenost koji bi bio moderan, interaktivan i koji bi promovisao aktivno učenje i bio pouzdano pristupačan studentima kako u tako i van kampusa.

Uopšteno, postoji potreba za podizanjem svesti o IP u regionu i za poboljšanjem kapaciteta univerzitetskih biblioteka i akademskih odseka za održavanje kurseva iz oblasti IP. Takođe, nužno je stvaranje okruženja za uvođenje obaveznih kurseva IP.

8. Procesi implementacije IP u zemljama Zapadnog Balkana

(Informacije vezane za ove aktivnosti su većinom dobijene od ustanova koje učestvuju u ovom projektu)

Predloženi procesi implementacije IP u ustanovama variraju od ustanove do ustanove. Neke ustanove više su naklonjene integraciji IP u postojeće predmete, dok se stvaranje jednog potpuno odvojenog kursa IP ne smatra trenutno realnim, ali se razmatra za budućnost - razlog je uočeni manjak adekvatnog nastavnog osoblja i u nekim slučajevima komplikovana procedura za promenu zvaničnog nastavnog plana i programa. Do sada, mnogi fakulteti su se složili da integrišu IP u predmete na različitim nivoima diplomskih, master i doktorskih studija, dok bi se drugi fakulteti uključili u budućnosti. Predloženi su procesi poput sledećih:

- IP treba uključiti kao deo zvanične literature i dokumenata politike ustanove
- Omogućiti značajan fond časova za modul IP
- Vrednovati učešće studenata na kursevima IP i online modulima IP
- Istražiti razvoj koncepta IP kroz slične Tempus projekte
- Uključiti koncept IP u razvoj doživotnog učenja u ustanovi

Neki fakulteti se već izdvajaju kao najbolje tle za implementaciju IP u budućnosti, npr. Filozofski fakultet, jedna od ustanova gde je studiranje informacionih nauka deo predmeta koji fakultet nudi.

U nekim ustanovama postoje kursevi organizovani unutar univerzitetske biblioteke (npr. kursevi na temu korišćenja specifičnih baza podataka na Internetu i bibliotečkih računarskih programa). Izvan univerzitetske biblioteke postoje kursevi

za određene ciljne grupe koje ne uključuju studente (npr. kursevi za nezaposlene osobe, organizovane od strane agencija za zapošljavanje).

9. Slični TEMPUS projekti

(Informacije vezane za ove aktivnosti su većinom dobijene od ustanova koje učestvuju u ovom projektu)

Univerzitet Crne Gore je učesnik drugog TEMPUS projekta napravljenog sa ciljem da razvije koncept profesionalne obuke mladih istraživača („*early stage researchers*“). Obuka će uključiti mogućnost da istraživači odaberu IP kao deo ponude profesionalnih usluga omogućenih od jedinice stvorene u tu svrhu. U prvom, uvodnom periodu, ove usluge će biti ponuđene kao obavezne. Centralna univerzitetska biblioteka biće aktivno uključena u implementaciju kursa. Bilo bi korisno da svi podaci iz tog TEMPUS projekta budu prosleđeni svim partnerima u ovom projektu jer postoji mnogo međusobnih odnosa između ovih tema.

10. IP kao deo koncepta doživotnog učenja

(Informacije vezane za ove aktivnosti su većinom dobijene od ustanova koje učestvuju u ovom projektu)

U nekim ustanovama IP se sprovodi kao deo koncepta doživotnog učenja gde specifični ciljevi uključuju razvijanje modela kurseva i modula prilagođenim potrebama različitih učenika i predavača u pogledu održavanja kursa. U jednoj od ustanova, kao deo koncepta doživotnog učenja, IP će biti uvedena kao jedan od modula u ponudi tog koncepta, kroz centar za doživotno učenje na univerzitetu, uz dodatak razvoja i uvođenja paketa online modula informacione pismenosti. U ustanovama Zapadnog Balkana, univerzitetska biblioteka će takođe imati dominantnu ulogu u implementaciji ovih modula, koji će biti pripremljeni i akreditovani prema nacionalnim standardima, dok će se potrebne kvalifikacije korisnika razmatrati po završetku kursa.

11. Opšte smernice za planiranje programa informacione pismenosti (*ovaj deo dolazi zahvaljujući Jesús-u Lau, iz njegovog poznatog dela o informacionoj pismenosti objavljenog od strane Međunarodne federacije bibliotečkih udruženja (IFLA). Lau, J. (2006.) Smernice o informacionoj pismenosti za doživotno učenje, Hag: IFLA.*

11.1 Informaciona pismenost i doživotno učenje:

Zajedničkom upotrebom i uz spominjanje Lisabonske agende, IP i doživotno učenje bitno poboljšavaju:

- Skup ličnih izbora i otvorenih opcija na raspolaganju osobi u smislu ličnih, porodičnih i društvenih pitanja
- Kvalitet i korisnost obrazovanja i obuke kako u okruženju formalnih škola, što prethodi ulasku u radno sposobno stanovništvo, tako i kasnije u neformalnom stručnom okruženju ili na obukama na poslu
- Izglede za pronalazak i očuvanje zadovoljavajućeg posla i brz uspon po lestvici u karijeri uz odgovarajuće nagrade i donošenje isplativih i mudrih ekonomskih i poslovnih odluka (Lau 2006.).

11.2 Biblioteke, bibliotekari i fakultet kao partneri u timu za informacionu pismenost/doživotno učenje:

Uklapanje programa informacione pismenosti/doživotnog učenja je odgovornost celokupne zajednice koja se bavi učenjem u ustanovama Zapadnog Balkana: predavača, fakulteta, studenata, bibliotekara i društva uopšte. Od vitalnog je značaja prisutnost lokalnog tima ili komisije sačinjene od naučnih radnika, rukovodstva u ustanovama i bibliotekara koji će zajedno i uravnoteženo raditi kako bi programi bili uspešno implementirani.

11.3 Međunarodni standardi IP:

Standardi informacione pismenosti, koje objavljuju u renomirane profesionalne organizacije, veoma su važni u podršci predavačima, liderima u ustanovama i društvu uopšte za prepoznavanje važnosti IP za doživotno učenje i ekonomiju znanja. Oni su od vitalnog značaja u pomaganju razvoja nastavnog plana i programa IP, u obezbeđivanju konceptualnog okvira za stvaranje novih ili revidiranje postojećih programa IP, kao i za obezbeđivanje pouzdanih osnova za saradnju između akademaca i bibliotekara, kako bi se uputstva i procene u pogledu informacione pismenosti inkorporisali u nastavne planove i programe i u predmete. Informacioni standardi za stvaranje uspešnih učenika uključuju tri osnovne komponente: pristup, procenu i korišćenje informacija (Lau, 2006.). Za potrebe Tempus projekta LIT preporučuje da svaka ustanova Zapadnog Balkana usvoji skup standarda IP, izlažući u kratkim crtama veštine IP koje bi studenti trebalo da savladaju. LIT preporučuje upotrebu poznatog SCONUL modela sa *sedam stubova* informacione pismenosti (vidi Dodatak 1) za razvoj online modula IP i kako SCONUL tako i ACRL standarde za razvoj nastavnog plana i programa.

11.4 Institucionalna posvećenost

Uspeh programa informacione pismenosti zavisi od posvećenosti na institucionalnom nivou. Informacioni profesionalci i fakultet moraju posvetiti vreme stvaranju relevantnih strategija kako bi uverili i „*prodali*“ dobit od informacione pismenosti liderima u ustanovama i osigurali njihovu podršku. Kao što su ukratko prikazali ACRL (2004.) i Byerly i Brodie (1999., a citirano u Lau, 2006.) postoje važni osnovni koraci za efikasan marketing programa informacione pismenosti u ustanovama, i to:

- Prilagoditi ili usvojiti međunarodne standarde i praksu u domenu informacione pismenosti

- Identifikovati program informacione pismenosti koji najviše odgovara Vašoj ustanovi
- Prihvatiti ili napraviti program zasnovan na domaćim i međunarodnim iskustvima
- Identifikovati šta je potrebno za implementaciju programa
- Posmatrati proces informacione pismenosti kao nelinearan, odnosno neki koraci se mogu preskočiti i moguće je promeniti njihov redosled
- Raditi na strateškom planu kako bi se zacrtao kurs Vaših ciljeva i aktivnosti – Vidi Poglavlje 5 za više detalja
- Uključiti sve relevantne strane u proces planiranja: lidere u ustanovama, Vaš bibliotečki tim, fakultetske/akademske odseke, administratore i konačne donosiocice odluke o projektu
- Osigurati da se filozofija informacione pismenosti uključi u srž institucionalnih dokumenata, kao što su misija, strateški plan i relevantna politika
- Postaviti za cilj da se informaciona pismenost uključi u nastavni plan i program
- Uključiti osoblje biblioteke i predstavnike korisničkih zajednica, poput fakulteta, studenata i relevantnih organa škole ili univerziteta, npr. studenti dodiplomskih i postdiplomskih studija, bibliotekari, akademsko osoblje, ministarstva, nacionalne i javne biblioteke, lokalne zajednice.

12. Važnost posedovanja akcionog plana za informacionu pismenost
(zahvaljujući Jesús Lau).

Svaki akcioni plan IP trebalo bi da sadrži sledeće elemente:

12.1 Misija:

Svaka ustanova Zapadnog Balkana treba da ima izjavu o misiji IP – kratak članak u kojem se navode ciljevi i osnovne uloge plana IP. Ova izjava o misiji treba da:

- Uključi definiciju informacione pismenosti sa stanovišta Vaše ustanove
- Bude usklađena sa priznatim standardom informacione pismenosti, npr. SCONUL
- Bude u vezi sa misijom Vaše ustanove i sa misijama biblioteke
- Navodi učešće različitih ciljnih grupa –studenata dodiplomskih i postdiplomskih studija, bibliotekara, akademskog osoblja, nacionalnih i javnih biblioteka, lokalnih zajednica i ministarstava.

12.2 Vizija

Vizija treba da predstavlja izjavu koja objavljuje šta se očekuje da program ostvari u budućnosti, bez obzira da li se radi o kratkoročnom, srednjoročnom ili dugoročnom planiranju. Vizija treba da:

- Uključi očekivane dugoročne rezultate programa informacione pismenosti
- Bude napisana jednostavnim i preciznim jezikom
- Više naglasi rezultate nego to kako ili zašto ih ostvariti.

12.3 Opravdanost

Opravdanost programa IP opisuje razloge, potrebe i dobrobiti kreiranja programa informacione pismenosti. Veoma je važno uveriti potencijalne stranke da kreiraju program IP. Ova opravdanost treba da uključi:

- Izazove informacione pismenosti za korisnike (npr. koje vidove IP bi morali usavršiti)
- Kvalitativnu upotrebu informacija od strane potencijalnih i stvarnih korisnika
- Izražene dobrobiti procesa učenja za pojedince i ustanovu
- Statističke podatke koji podupiru Vaše argumente.

12.4 Jake i slabe strane

Ovaj deo ukratko analizira sposobnost Vaše ustanove da realizuje plan informacione pismenosti. Vi treba da:

- Navedete sve pozitivne faktore Vaše ustanove koji obezbeđuju uspeh programa
- Analizirate ljudske, ekonomske i fizičke resurse koji su dostupni u biblioteci
- Uključite na zasebnu listu izazove sa kojima se Vaša ustanova susreće ili sa kojima bi se mogla suočiti u ostvarivanju IP
- Ocenite slabosti Vaše ustanove u smislu ljudskih, ekonomskih i fizičkih resursa biblioteke, raspoloživih za IP program
- Napišete u duhu pozitivnih izjava, pretpostavljajući da problemi predstavljaju mogućnosti za razvoj.

12.5 Ispitivanje okruženja

Analizirajte unutrašnje i spoljne faktore koji doprinose ili ograničavaju uspeh Vašeg plana informacione pismenosti. Ispitivanje okruženja treba da:

- Navede institucionalne faktore koji mogu pomoći ili ograničiti program

- Proceni spoljašnje faktore Vaše matične organizacije koji mogu doprineti ili smanjiti mogućnosti uspešnosti programa informacione pismenosti
- Bude napisano koristeći pozitivan jezik.

12.6 Strategije informacione pismenosti

Razmišljajte o opštem menadžerskom pristupu ili principima koje ćete koristiti da sprovedete svoj program. Uključite:

- Budžetske strategije koje ćete koristiti da finansirate program tokom trajanja Tempus projekta i nakon toga, imajući na umu održivost i eksploataciju rezultata projekta nakon završetka perioda za prilagođavanje troškova za Tempus projekat
- Opise delotvornih i efikasnih strategija koje ćete primeniti u cilju ostvarenja plana IP. Efikasnost (sposobnost izvođenja ili funkcionisanja na najbolji mogući način sa najmanjim utroškom vremena i truda tj. na pravi način/pravim metodom) i delotvornost (adekvatnost u ostvarenju svrhe; proizvodnja planiranih ili očekivanih rezultata tj. proizvodnja pravih proizvoda/učinaka)
- Relevantne principe upravljanja koje posedujete za administraciju programa IP.

12.7 Svrha i ciljevi

Ovaj deo Vašeg akcionog plana IP treba da opiše vaše opšte ciljeve. Oni mogu biti kategorisani na različite načine: jedan od primera je njihovo grupisanje prema tipu

korisnika kao što su studenti, fakultet i osoblje, ili po disciplinama i vrednovanju kurseva po nivoima. Možete takođe grupisati ciljeve prema procesima kao što su razvoj osoblja, stvaranje kurseva IP i infrastruktura (adaptacija/stvaranje elektronske učionice). U ovom poglavlju:

- Svaki cilj može biti podeljen na opšte i konkretne ciljeve, u zavisnosti od detalja koje bude trebalo ili budete želeli da navedete
- Za svaku svrhu treba da navedete cilj ili ciljeve koje ćete ostvariti
- Ciljevi da budu konkretni, a sa druge strane treba imati na umu i fokusirati se na ishode učenja za koje smatrate da bi svi studenti trebalo da ih ostvare, održavajući na taj način pristup koncentrisan na studenta.

12.8 Radnje

Ovo su glavni zadaci koji treba da se realizuju kako bi se svaki cilj ostvario. U ovom odeljku:

- Navedite različite radnje koje su potrebne za ostvarenje svakog cilja
- Navedite jednu radnju ili nekoliko njih, ali pokušajte da budete koncizni
- Napišite radnje onim redosledom kojim treba da budu izvršene.

12.9 Resursi / zahtevi

Da biste ostvarili planiranu svrhu i ciljeve morate precizirati tip resursa koje će Vam biti potrebni za svaku od aktivnosti. U ovom odeljku:

- Sačinite posebnu listu sa naslovima radnji, bez dodatnih detalja
- Za svaku radnju kvantifikujte broj i vrstu potrebnih ljudskih resursa

- Opišite fizičke zahteve, kao što su učionica, kancelarijski prostor, nameštaj, oprema itd.
- Opišite metodologije, obuku i menadžment koji Vam je potreban da biste ostvariti Vaše radnje.

12.10 Budžet

Procenite troškove svakog od resursa koji će vam biti potrebni za izvršenje Vaših radnji. U ovom odeljku:

Procenite svoje troškove

- Budite fleksibilni u proceni troškova
- Brojčano utvrdite koliko sredstava je potrebno za program IP
- Budžetski podaci određuju izvodljivost svrhe i ciljeva IP.

12.11 Raspored

Važno je napraviti raspored kako bi se saželi krajnji rokovi za ostvarenje važnih ciljeva. Ovo će biti alat za evaluaciju napretka Vašeg programa IP. On može uključiti:

- Stvaranje matričnog prikaza zadataka podeljenih po ciljevima, u okviru kojih su date specifikacije radnji neophodnih za realizaciju svakog od ciljeva
- Stvaranje kolona za vremenske jedinice (mesece, godine)
- Označavanje ćelije u kojoj se navodi datum koji odgovara očekivanom početku i/ili završetku za svake od radnji
- Različitim bojama mogu se označiti datumi početka i završetka aktivnosti.

13. Upravljanje učenjem/nastavom

Najbolje je da vaš program IP bude integrisan u nastavni plan i program predmeta kroz sve nivoe u Vašoj ustanovi. Informaciona pismenost treba da se uklopi u sadržaj i strukturu tako da se slaže se nastavnim planom i programom. Institucionalna saradnja među svim učeničkim ciljnim grupama je od presudnog značaja. Studenti treba da doživljavaju, odražavaju i primenjuju informacionu pismenost tokom svih nivoa svojih studija.

14. Integracija IP u redovne rasporede fakultetskih/školskih predmeta

Kako bi olakšali ovaj proces:

- Bibliotekari bi trebalo da se sastanu sa fakultetskim administratorima/šefovima odseka/dekanima i naučnim radnicima kako bi sa njima podelili dobrobiti IP
- Potencijalni profesori/predavači/bibliotekari informacione pismenosti iz svake akademske discipline i organizacije uopšte trebali bi biti ohrabreni da učestvuju u IP
- Distribuirajte dokumente koja naglašavaju dobrobiti široko rasprostranjenog IP programa na fakultetu svim ciljnim grupama
- Bibliotekari treba da profesorima/predavačima ponude usluge u domenu informacione pismenosti u planiranju kurseva
- Pripremite vežbe učenja IP kroz primere toga kako da se kurs fokusira na izučavanje informacione pismenosti
- Pripremite radionice za fakultet/predavače gde će se diskutovati o konceptima IP i važnosti njihove implementacije u razredu.

15. Zaseban predmet sa nastavnim planom i programom

Ovakvi kursevi mogu biti ponuđeni zasebno i posvetiti se samo informacionoj pismenosti, tako što će se uklopiti u studentski nastavni plan i program predmeta koji se (ponekad) naziva *izborni predmet*. Ovo treba urediti na sledeći način:

- Planirajte svoj kurs ili kurseve tako da se podudaraju sa školskim/fakultetskim nacrtom
- Bazirajte kurs na konstruktivističkoj pedagogiji – podstičite studente da vežbaju koncepte
- U skladu sa temom, učinite kurs interesantnijim i privlačnim studentima
- Vežbe treba da se fokusiraju na nešto od čega će studenti imati koristi kod njihovih redovnih predmeta
- Kada je to moguće, učestvujte na drugim predavanjima, kako bi Vaše vežbe imale istu temu
- Prilagodite dužinu kursa prema raspoloživom vremenu
- Kursevi ne bi trebalo da budu predugi – idealno je četiri do deset sati
- Podelite teme i raspodelite ih i prezentujte na više od jednog kursa ukoliko je to potrebno.

16. Vannastavni predmeti

IP je najbolje održati unutar nastavnog plana i programa, ali ukoliko postoji potreba da se održi kurs IP nezavisan o fakultetskom/školskom nastavnom planu i programu, a Vaš dugoročni cilj je da imate kurseve IP kao deo nastavnog plana i programa, tada su naredni predlozi korisni:

- Sledite strukturu i procedure za bilo koji redovni školski kurs
- Izaberite datum kursa kada studenti imaju manje akademskih obaveza

- Studenti imaju manje vremena da pohađaju ovakvu vrstu kursa na početku i na kraju semestra
- Obezbedite neko priznanje polaznicima kursa, poput sertifikata
- Odaberite ovu nezavisnu opciju samo ako je to neophodno, zapamtite da su uklopljeni programi uspešniji.

17. Kursevi IP za fakultet/predavače/bibliotekare

Ovakvi kursevi su ključni za bilo koji program informacione pismenosti. Predavači, profesori i bibliotekari takođe treba da nauče nove informacione veštine. Najbolja je ona forma IP koja je raznolika i fleksibilna. Pri kreiranju kurseva IP za fakultet/predavače, treba uočiti sledeće:

- Fakultet/predavači su najvažniji članovi svake obrazovne ustanove koje treba uveriti u dobrobiti IP
- Stvorite kurs ili kurseve skrojene prema potrebama profesora/predavača
- Svakim kursom kojim se omogućava obučavanje ove zajednice, stvarate zagovornike IP
- Dizajnirajte praktičan empirijski kurs gde možete olakšati učenje IP koje profesori/predavači mogu prihvatiti za korišćenje u nastavi svojih predmeta
- Napravite da kurs bude deo zvaničnog programa fakultetske obuke
- Promovišite kurs među članovima osoblja fakulteta koji su zagovornici ili prijatelji biblioteke i koristite ih kao pobornike
- Pripremite takve aktivnosti tokom učenja da učesnici mogu razmišljati o njima, uzimajući u obzir svoje potrebe u izvođenju nastave.

18. Važnost online modula informacione pismenosti

Obezbeđivanje online modula informacione pismenosti je takođe od životne važnosti za kvalitet programa IP. Kao što je Xiao (2004.) istakao, broj dostupnih elektronskih izvora naglo je porastao poslednjih godina, a i mogućnosti pristupa ovim izvorima su takođe veće, tako da je potreba za online podrškom umnogostručena.

Ovo je razlog zašto su biblioteke suočene sa dvostrukim izazovom:

- Kako omogućiti online podršku 24 časa dnevno, sedam dana u nedelji (24/7)?
- Kako efikasno komunicirati u cilju obuhvatanja pitanja iz različitih oblasti, koja interesuju korisnike različitih veštinama i stilova učenja?
- Online modul IP poput onog u Dodatku 2 obezbeđuje načine da se pruži ovaj vid presudno važne online podrške.

19. IP i vrednovanje učenja

Ocenjivanje je pažljivo procenjivanje zasnovano na pomnom posmatranju učenika tokom čitavog njihovog procesa učenja. Ono zahteva faze prikupljanja, analiziranja i predstavljanja podataka tokom čitavog procesa učenja informacione pismenosti (AASL, 1998., citirano u Lau, 2006.). Evaluacija se razlikuje od ocenjivanja po tome što ona obično stavlja akcenat na vreme u kom student završi zadatak. Ocenjivanje je sveobuhvatniji proces, jer prikuplja informacije o dostignućima studenata tokom čitavog procesa učenja informacione pismenosti, kao i informacije o vremenu završetka svojih zadataka. Još jedna važna razlika između ova dva termina je da se „...ocenjivanje vezuje za studenta, dok je evaluacija vezana za studentski rad. Ocenjivanje bi trebalo da podstakne studente da istražuju i proizvode, kako bi demonstrirali šta znaju.“ (AASL, 1998. godine, str.67, citirano u Lau, 2006.) Sledeći

aspekti uključuju glavne faktore koje treba uzeti u obzir prilikom ocenjivanja učenja informacione pismenosti:

19. 1. Zašto ocenjivati informacionu pismenost?

- Unapređuje razvoj učenika (formativno)
- Unapređuje podučavanje (formativno)
- Prepoznaje dostignuće (sumativno)
- Modifikuje ili poboljšava program (sumativno)

19.2 Važnost vrednovanja informacione pismenosti

- Postignuće učenika povezano je sa tehnikom ocenjivanja (Wiggins, 1998. citirano u Lau 2006.).
- Ocenjivanje je kritično, u smislu da li student zaista uči (Jones, A.J. i Gardner, u Stripling, 1999., citirano u Lau 2006.).
- Pronalaženje najboljeg načina za evaluaciju sposobnosti studenata da koriste akademske veštine (Baron, 1995. citirano u Lau 2006.).
- „Otključavanje“ uspeha studenata kroz ocenjivanje (Baron, 1995. citirano u Lau 2006.).
- Učenje zasnovano na učinku i ocenjivanje mogu biti implementirani na svim nivoima i među svim disciplinama
- Trenutno aktuelno testiranje samo proverava šta studenti rade
- Sposobnost da se ocenjivanje i nastava integrišu u jedinstvenu strategiju
- Ocenjivanje informacione pismenosti trebalo bi da bude integrisano u plan i program svih nivoa i disciplina.

19.3 Fokus na samostalnom učenju

- Učenje bi trebalo da bude zasnovano na učinku, tako da su studenti pripremljeni i za život, ne samo za univerzitet
- Promovisanjem tehnika samoocenjivanja studenti uče kako da evaluiraju informacije kako bi rešili probleme, donosili odluke i postali nezavisni učenici
- Omogućava studentima da kreiraju skup strategija ocenjivanja i kriterijuma kako bi nadgledali sopstveni rad (Donnahan, J. i Stein, B. B., citirano u Stripling, 1999., citirano u Lau 2006.).
- Pomaganje studentima u njihovoj introspekciji
- Ocenjivanje bi trebalo da bude namerno dizajnirano tako da poboljšava i obrazuje učinak studenata
- Autentično ocenjivanje podrazumeva merenje studentskog učinka, zasnovano na relevantnim zadacima, koji se koriste u realnom životu
- Osmišljavanje i korišćenje ocenjivanja koje je fokusirano na potrebe učenika.

19.4 Fokus na višim nivoima razmišljanja

- Fokus nove informacione pismenosti je na pretraživanju informacija, evaluaciji i upotrebi, više nego na lociranju izvora i čuvanju istih. Informaciona pismenost trebalo bi da naglasi procese višeg nivoa mišljenja (primenu, sintezu i evaluacije informacije), koji su dopuna aktivnostima nižeg nivoa (pamćenje i razumevanje informacije) (Donnahan, J. i Stein, B. B., citirano u in Stripling, 1999. citirano u Lau 2006.).
- Pre podučavajte o informacionim procesima, poput donošenja odluka i rešavanja problema, nego samo o poznavanju informacija, tako da studenti savladaju sposobnost da uče.

- Informacioni procesi treba da budu eksplicitni u svim tehnikama ocenjivanja
- Zadaci i ocenjivanje moraju povezati procesne veštine sa prezentacijom informacija (Jones, A. J. i Gardner, C, citirano u Stripling, 1999. citirano u Lau 2006.).

19.5 Pitanja za pospešivača učenja informacione pismenosti

- Šta ja pokušavam da ocenim?
- Šta su studenti naučili?
- Kako učesnici doživljavaju sopstveno učenje?
- Da li studenti zaista uče?
- Zašto ja ocenjujem određene ishode učenja?
- Kako ću ja to oceniti?

19.6 Pitanja za proces ocenjivanja (Wiggins, 1998. citirano u Lau 2006.)

- Da li ocenjivanje meri ono što kaže da meri?
- Da li su kriterijumi za bodovanje jasni, objektivni i eksplicitno povezani sa standardima?
- Da li je sistem bodovanja pouzdan i da li na adekvatan način opisuje stepene kvaliteta rada?
- Da li je zadatak koji se ocenjuje izazovan?
- Da li tehnika ocenjivanja nudi studentima odgovarajući izazov za učenje?
- Da li zadatak koji se ocenjuje odražava realne izazove, kontekste i ograničenja?

19.7 Primer (Stec, E, 2004. citirano u Lau 2006.)

„Izabrati glavne kriterijume ocenjivanja i razložiti ih na manje komponente. Ove jedinice ne samo da pojašnjavaju vaše kriterijume za ocenjivanje, već bi trebalo da su osnova za pravljenje plana i programa. Ovo je jedan kraći primer: Šta su studenti naučili?

- Mogu li studenti da uključe odgovarajuće radove iz časopisa u svoje istraživačke radove?
- Da li studenti mogu da pronađu odgovarajuće indekse radova? U štampanim izdanjima?
- Mogu li da koriste računare za elektronsko pretraživanje?
- Mogu li studenti da kreiraju korisnu strategiju pretraživanja?
- Da li znaju dovoljan broj reči za pretraživanje po ključnim rečima?
- Da li razumeju kontrolisani rečnik koji se upotrebljava i da li ga koriste?
- Da li studenti efikasno primenjuju Boolean strategije pretraživanja?
- Da li studenti biraju radove recenzirane od strane kolega u svojim istraživanjima?“

19.8 Tipovi vrednovanja učenja (Stec, E., 2004. citirano u Lau 2006.)

Postoje tri tipa ocenjivanja:

- *Preskriptivni ili dijagnostički.* On ocenjuje znanje i veštine učesnika pre nego što je predavanje pripremljeno. Može imati formu standardizovanih ili testova razvijenih od strane predavača, predavanja ili pregleda prethodnog studentskog rada.

- *Formativni.* On pruža povratne informacije o učenju studenata u toku obuke i dozvoljava predavaču da prilagodi metode učenja tokom kursa. Na primer, od studenata se može zahtevati da na jednoj strani napišu kritiku („*reaction paper*“) u okviru pisanih zadataka, ili da pripreme komentarisanu bibliografiju istraživačkog materijala nekoliko nedelja pre nego što se istraživački rad završi.
- *Sumativni.* Konačna evaluacija kriterijuma za ocenjivanje sprovodi se na kraju nastave, tj. kroz pitanja sa višestrukim izborom, esejima pod kontrolisanim uslovima, ili kroz evaluaciju citata korišćenih u istraživačkim radovima studenata ili pregledima portfelja. Poslednja dva primera zahtevaju razvoj rubrike za ocenjivanje. Ocenjivanje kako studenti doživljavaju instrukcije može biti u formi upitnika ili fokus grupa. Ove tehnike ne procenjuju učenje iako se često pogrešno upotrebljavaju u tu svrhu.

19.9 Tehnike vrednovanja

Postoje različiti metodi ocenjivanja koji daju podršku studentima tokom procesa učenja o informacionoj pismenosti. Navešćemo alate koji se najviše preporučuju:

- *Kontrolne liste.* Ovo su liste usmeravaju studente u ostvarivanju njihovih zadataka. One uključuju različite faze, nivoe ili stavke, potrebne za izvršenje zadataka. Kontrolne liste bi trebalo da imaju formu vizuelnih podsetnika kako bi poboljšali napredovanje studenata. Trebalo bi da budu obezbeđene na početku zadatka, kako bi se mogle koristiti tokom procesa učenja ili kao zadatak za samoprocenjivanje napredovanja.

- *Rubrike.* Rubrika je precizno strukturirano ocenjivanje koje vodi studente ka postizanju pozitivnog učinka. To obično uključuje stepenovanu listu nastavnih zadataka koje studenti treba da izvrše tokom procesa učenja. Raspon ocenjivanja od uspešan do neprihvatljiv treba da izbegava jezik vrednovanja, tj. osuđivačke kvalifikacije („*judgement labels*“). Termini koji se koriste za ocenjivanje trebalo bi da opisuju uspešnost ishoda koje student treba da postigne. (Donnahan, J. i Stein, B. B., citirano u Stripling, 1999. citirano u Lau 2006.). Rubrika može biti podeljena prema fazama procesa, sa jasnom naznakom svakog elementa koji se razmatra za postizanje željenog cilja.
- *Konferencije.* Tehnika koja je zasnovana na razgovoru sa učenikom, među učenicima ili celom grupom učenika, kako bi se dao usmeni odgovor na procese informacione pismenosti. To se može uraditi u različitim fazama informacionih zadataka, kao i na kraju samog procesa učenja. Koriste se pitanja koja istražuju proces učenja, postavljena od strane osobe koja drži predavanja.
- *Portfelj.* Sastoji se od studentskog rada akumuliranog tokom vremena i integrisanog u finalni paket produkata informacione pismenosti. Portfelji su korisne tehnike ocenjivanja zato što studentima daju uvid u proizvode učenja pre nego što se integrišu u finalni proizvod. Oni pokazuju da su studenti naučili (standardi sadržaja) i/ili su u stanju da urade (standardi učinka). (Jones, A. J. i Gardner, C., citirano u Stripling, 1999.). To je odličan način da se izmeri efikasnost postignutih ciljeva učenja, proceni efektivnost strategija učenja i jasnoća u prezentovanju znanja.
- *Pregled literature:* pregled literature je sveobuhvatna studija i interpretacija literature koja se odnosi na određenu temu. (Aveyard 2007.). Pregled literature mora da bude povezan sa posebnim pitanjem, na koje se onda traži odgovor, pretragom i analizom postojeće literature, napisane o tom

datom predmetu, na koje se pitanje odnosi. Pregled literature je koristan jer spaja sve relevantne delove literature o datoj temi i osigurava da nijedan deo nije predstavljen izolovano.

- *Izveštaji.* Oni su korisne vežbe u formi eseja, ukoliko nisu vežbanja tipa „seci i lepi“ („*cut and paste*“) ili ponavljanja informacija iz štampanih ili elektronskih izvora sa malo sinteze ili bez procene dobijenih informacija. Čista produkcija štampanih izveštaja poništava svrhu učenja. (Jones, A. J. i Gardner, C., citirano u Stripling, 1999. citirano u Lau 2006.)
- *Tradicionalni testovi.* Spisak pitanja sa otvorenim opcijama odgovora ili strukturiranim odgovorima je takođe koristan, sve dok se ne fokusira na sadržaj znanja. Testovi mogu biti korišćeni kada je vreme ograničeno ili kada je ocenjivanje naročito usmereno na neki određeni aspekt učenja.
- *Samoprocena i revizija od strane kolega.* Studenti treba da razviju samokritičnost i refleksivnost kako bi mogli da se uključe u samoprocenu i uzajamnu procenu sa kolegama. Kritičko samoprocenjivanje i samooce-njivanje učinka je esencijalni kvalitet doživotnog učenika. Ako studenti ne budu bili ohrabrivani da preuzmu bar neku odgovornost za sopstveno ocenjivanje, oni verovatno neće dostići svoj puni potencijal kao kreativni, produktivni učenici na svom radnom mestu ili u zajednici. Ove vežbe samoprocene i ocenjivanja od strane kolega mogle bi da budu izvedene u formi diskusije (gde bi učestvovao ceo razred ili male grupe), grupa za diskusiju, nedeljnih samoocenjivanja, spiska stavki i popisa za samopro-cenu, prezentacija i postera, komparativnih procena, razgovora nastavnika i studenta, grupnih radionica za informacionu pismenost.
- *Drugi pristupi.* Integralna evaluacija naglašava potrebu da se sa tri strane uporede nameravani ishodi učenja sa intervencijama u nastavi i ocenjivanjem u jedinstvenu celinu. (Bligh, 1998. citirano u Lau 2006.). Bigs

je predložio sličnu metodu (1999. citiranu u Lao 2006.), čiji model SOLO (struktura posmatranih ishoda učenja) nudi strukturu za ocenjivanje veštine razmišljanja.

20. Zaključak

Cilj ove strategije je da osigura da sve zainteresovane strane u ustanovama Zapadnog Balkana – studenti diplomskih i postdiplomskih studija, bibliotekari, akademsko osoblje, nacionalne i javne biblioteke, lokalna zajednica, izgrade širok spektar relevantnih veština informacione pismenosti, koje su od izuzetne važnosti za njihovu univerzitetsku karijeru, doživotno učenje i budući radni vek. Takođe, verujemo da će nastavno osoblje gledati na studente kao na nezavisne učenike, sposobne da koriste različite izvore za rešavanje zadataka, sa manje oslanjanja na preporučene tekstove, a da pri tom dobro razumeju važnost referenci, citata i izbegavanja plagijata.

Ova strategija za informacionu pismenost pružiće čvrstu osnovu za rad sa ustanovama Zapadnog Balkana, kako bi obezbedile da IP bude uvedena u srž plana i programa, što će voditi unapređenju veština i učenja informacione pismenosti i do razvoja doživotnog učenja i ekonomije znanja u zemljama Zapadnog Balkana.

21. Reference

Association of College and Research Libraries (2000) *Presidential Committee on Information Literacy: Final report*. Chicago: American Library Association, dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> [pristupljeno 11. decembra 2011.].

Aveyard H. (2007) *Doing a literature review in health and social care*, Maidenhead: Open University Press.

Big Blue Final Report (2002) <http://www.library.mmu.ac.uk/bigblue/>

European Commission (2012) *Albania: country profile*, Brussels: European Commission, dostupno na: http://eacea.ec.europa.eu/tempus/participating_countries/impact/albania.pdf [pristupljeno 16.januara 2012.].

European Commission (2011a) *Higher education in Kosovo*, Brussels: European Commission, dostupno na: http://eacea.ec.europa.eu/tempus/participating_countries/impact/kosovo.pdf [pristupljeno 16.oktobra 2011.].

European Commission (2011b) *Overview of the higher education systems in the Tempus partner countries: Western Balkans*, Brussels: European Commission, dostupno na: http://eacea.ec.europa.eu/tempus/tools/documents/issue_6_western_balkans.pdf [pristupljeno 18.oktobra 2011.].

European Commission (2011c) *Tempus IV reform of higher education through international university cooperation fifth call application guidelines EACEA N°*

25/2011, Brussels: European Commission, dostupno na:

http://eacea.ec.europa.eu/tempus/funding/2011/documents/5th_call_application_guidelines_en.pdf [pristupljeno 16. oktobra 2011.].

Kajberg, L. and Lørring, L. (2005) *European curriculum reflections on library and information science education*, Copenhagen: The Royal School of Library and Information Science, Denmark, dostupno na: <http://dspace-unipr.cilea.it/bitstream/1889/1704/1/EUCLID%20European%20LIS%20curriculum.pdf> [pristupljeno 4. januara 2012.].

Lau, J. (2006) *Guidelines on information literacy for lifelong learning*. The Hague: International Federation of Library Associations and Institutions. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf> [pristupljeno 4. januara 2012.].

Peacock, J (2007). Beyond the fashionable: strategic planning for critical information literacy education in Curzon, S.C and Lampert, L.D. eds. *Proven strategies for building an information literacy programme*. New York: Neal Schuman Publishers Inc., 29-53.

SCONUL Advisory Committee on Information Literacy. (1999). *Information Skills in Higher Education: Briefing Paper*. London, SCONUL. Dostupno na: http://www.sconul.ac.uk/groups/information_literacy/papers/Seven_pillars2.pdf [pristupljeno 11. decembra 2009.].

Špiranec, S and Pejova, Z (2010) Information literacy in South-East Europe: Formulating strategic initiatives, making reforms and introducing best practices, *The International Information & Library Review* **42** (2): pp. 75-83, dostupno na: Science Direct [pristupljeno 14. novembra 2011.].

Xiao, D. Y., Pietraszewski, B. A. and Goodwin, S. P. (2004). Full stream ahead: database instruction through online videos. *Library Hi Tech* 22(4): pp. 366-374.

22. Prilozi

Dodatak 1: SCONUL Sedam stubova informacione pismenosti

I Sposobnost da prepozna i artikuliše potrebu za informacijama

Identifikuje postojeće okvire znanja.

Istražuje opšte izvore informacija kako bi se povećala bliskost sa temom.

Definiše ili modifikuje potrebu za informacijama kako bi se postigao fokus kojim se moguće upravljati.

Ponovo procenjuje prirodu i obim potrebnih informacija.

II Sposobnost da razlikuje načine na koje informaciona potreba može biti zadovoljena

Zna kako su informacije formalno i neformalno stvorene, organizovane i na koji način se distribuiraju.

Poznaje odgovarajuće vrste izvora, štampanih i neštampanih.

Pravi razliku između primarnih i sekundarnih izvora.

Razlikuje potencijalnih izvore prema njihovoj svrsi i auditorijumu (npr. popularne nasuprot naučnih).

Bira izvore koji najbolje odgovaraju datom zadatku.

Definiše realističan opšti plan i rok za sticanje potrebnih informacija.

Razume pitanja koja mogu uticati na pristup informacijama.

Koristi bibliotečki katalog i Internet stranice kako bi pronašao odgovarajuće izvore informacija.

III Sposobnost da izgradi strategiju za lociranje informacija

Razvija sistematičan model, koji odgovara potrebama.

Informacione potrebe artikuliše na odgovarajući način (ključne reči, sinonimi i dr.)

Gradi strategiju pretrage korišćenjem odgovarajućih komandi (npr. korišćenje Boolean operatora).

Razume principe izgradnje i nastajanja baza podataka.

Konsultuje akademsko i bibliotečko osoblje na odgovarajući način.

IV Sposobnost da locira informacije i pristupi im

Implementira strategiju istraživanja u odgovarajućim sistemima za pronalaženje informacija (npr. bibliotečki katalozi i baze podataka).

Koristi odgovarajuće servise za pretragu indeksa, sažetaka, citiranih indeksa i baza podataka.

Procenjuje količinu, kvalitet i značaj rezultata pretrage, kako bi odredio da li treba koristiti alternativne sisteme i metode.

Identifikuje propuste u pronađenim informacijama i reaguje na odgovarajući način.

Koristi savremene metode podizanja svesti kako bi bio stalno informisan.

V Sposobnost da uporedi i proceni informacije dobijene iz različitih izvora

Procenjuje pouzdanost, valjanost, tačnost, merodavnost, pravovremenost i pristrasnost u pronađenim informacijama.

Adekvatno izdvaja informacije koje se podudaraju sa informacionim potrebama.

Svesnost o procesu recenzije kolega u naučnim publikacijama.

VI Sposobnost da organizuje, primeni i razmenjuje informacije sa drugima, na način koji odgovara situaciji

Stvara lični bibliografski sistem.

Navodi bibliografske reference u projektnim izveštajima, esejima, disertacijama i tezama.

Primenjuje informacije na aktuelni problem.

Efikasno saopštava informacije korišćenjem odgovarajućeg medijuma.

Razume pitanja autorskih prava i plagijata.

VII Sposobnost da izvrši sintezu i nadograđuje postojeće informacije, doprinoseći stvaranju novog znanja

[Nivoi dostignuća ovih standarda od strane studenata zavisiće u izvesnoj meri od njihove oblasti studija i programa studiranja. Ipak, kao opšte smernice, možemo očekivati da studenti treće godine osnovnih studija budu vešti u standardima I do IV, barem na osnovnom nivou, i sa elementima standarda V i VI. Osoblje i istraživači će verovatno biti vešti u svim standardima, na prilično visokom nivou].

Preuzeto sa: Leeds University (2010) *Implementing an information literacy audit in the School of Healthcare*, dostupno na:

http://www.lts.leeds.ac.uk/news/conference_05_06/documents/27ihandout.pdf

[pristupljeno 4. januara 2012.].

Dodatak 2: Online modul informacione pismenosti

Preuzeto sa: Cranfield University (2012) *Online information literacy tutorial*, dostupno na: <http://www.cranfield.ac.uk/library/cranfield/training/page38712.html> (pristupljeno 4.aprila 2012.).

Preveli i za štampu priredili:

Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici -
Učesnici Tempus projekta *Razvoj informacione pismenosti za celoživotno učenje i ekonomiju zasnovanu na znanju u zemljama Zapadnog Balkana*

Štampa:

Oktobar 2015.

Ovaj priručnik pripremljen je i štampan sredstvima Tempus projekta 517117-TEMPUS-1-2011-1-IETEMPUS-JPHES „*Razvoj informacione pismenosti za celoživotno učenje i ekonomiju zasnovanu na znanju u zemljama Zapadnog Balkana*” koji je finansirala Izvršna agencija za obrazovne, audio-vizuelne i kulturne projekte (EACEA).

